

Zadání – MPV-Univerzální a partikulární ochrana lidských práv Akademický rok 2006/2007

Situace: původní obyvatelstvo můžeme nalézt v sedmdesáti pěti zemích všech pěti kontinentů. Radíme mezi ně např. Indiány v Severní, Střední a Jižní Americe (Mayové v Guatamale nebo Aymarové v Bolívii), Inuity, domorodé obyvatelstvo Austrálie, Ainuy v Japonsku nebo Sámy ve Skandinávii.

Sámové byli donedávna známi pod názvem Laponci (Lapps), označení Sámové se začalo znovu používat až v průběhu 2. poloviny 20. století. Z antropologického hlediska jsou Sámové uralská laponoidní rasa, tvoří však zdaleka homogenní národnostní skupinu. Jazyk, kterým hovoří je označován jako ugrofinský, jednotlivé dialekty, jejichž počet je asi 55, se ale od sebe odlišují natolik, že se mohou jevit jako zcela samostatné jazyky.

Předkové Sámů obývali území od Ladožského jezera po Severní ledový oceán a od Bílého moře po Kōli Ridge.

Dnes Sámové obývají arktické a subarktické oblasti čtyř různých zemí: Norska (v počtu 40 tis. z celkového počtu obyvatelstva 4,3 mil), Švédska (v počtu asi 17 tis. z 8,5 mil.) a Finska (v počtu 5,5 tis. z 4,9 mil.) a kolem 2 tis. jich žije v Ruské federaci.

Historický vývoj na území obývaném Sámy byl odlišný od mnoha jiných původních národů, např. domorodců v Sev. Americe či Kanadě. V těchto případech nebylo sporu o historické prvenství na území, navíc kolonizující státy vstupovaly do smluv s tamním původním obyvatelstvem, čímž je *de facto* uznávali za svrchovaný národ. Takové smlouvy však na území severských států uzavírány nebyly a ačkoli Sámové obývali svá území po určitou dobu výlučně, postupně došlo ke smíšení Sámů s Nory, Finy a Švédy. Až do poloviny 20. století uplatňovaly státy vůči Sámům politiku asimilace nebo paternalismu. Teprve v 60. letech 20. století se Sámové začali mobilizovat na úrovni národní i severské a uplatňovat svá práva a v důsledku toho došlo k určitým změnám ve vztahu mezi státy a Sámy. Státy převzaly do svých právních řádů mezinárodní závazky v oblasti lidských práv zajišťující, aby s příslušníky původních obyvatel bylo zacházeno stejně jako s ostatními občany státu a aby jim byla zaručena stejná práva.

Norsko nejprve za východisko vnitrostátní úpravy kultury Sámů zvolilo článek 27 Paktu o občanských a politických právech a v roce 1988 zákonodárny sbor-Stortinget-přijal dodatek 110a norské ústavy, který upravuje postavení Sámů v Norsku. Dodatek je formulován téměř shodně s článkem 27 Paktu. Co se týče interpretace tohoto článku, Stortinget přímo odkázal na výklad Výboru pro lidská práva k čl. 27 Paktu. Na základě tohoto článku mohou Sámové v Norsku například zakládat své školy či kulturní instituce. Norsko je také v současné době jediným ze severských států, který je stranou Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 169. Finská ústava obsahuje 2 ustanovení upravující práva Sámů. Článek 17 (3) stanoví: „*Sámové, jakožto původní národ, a Romové i další skupiny mají právo uchovávat a rozvíjet svůj jazyk a svou kulturu.*“ Čl. 121 odst. 4 pak poskytuje ústavní základ práva Sámů na jazykovou a kulturní autonomii na jejich tradičních územích v míře stanovené zákonem.

Švédsko dosud neuznalo Sámy jako původní obyvatelstvo, nicméně je tak alespoň označilo při ratifikaci dvou Úmluv Rady Evropy a hodlá v budoucnu přistoupit k Úmluvě MOP č. 169. Na úrovni ústavní existuje pouze závazek státu umožnit národnostním, jazykovým a náboženským menšinám chránit a rozvíjet jejich sociální a kulturní život.

Co se týče práva k půdě, severské státy uznávají právo Sámů provozovat své tradiční formy obživy (lov, rybolov, pastevectví sobů) v těch oblastech, která obývají „od nepaměti“. Jelikož však psaná podoba jazyka Sámů pochází až z 20. století, bývá pro Sámy často obtížné dokázat, o které oblasti se přesně jedná.

Otázky:

1. Jmenujte hlavní rozdíly mezi právy obsaženými v čl. 27 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a právy zakotvenými v Úmluvě MOP č. 169?
2. Jaké jsou subjektivní a objektivní prvky definice původních obyvatel v Úmluvě MOP č. 169?
3. V čem spočívá hlavní rozdíl mezi označením „Laponci“ a „Sámové“ a s výkonem jakého práva změna v jejich označení souvisí?
3. Jaký je rozdíl mezi původním obyvatelstvem a menšinou?
4. Jsou Sámové původním obyvatelstvem nebo menšinou, příp. obojím?
5. Rozhodni, zda se jedná o právo individuální, kolektivní nebo individuální právo vykonávané kolektivně a zda náleží menšině či původnímu obyvatelstvu:
 - a) právo používat mateřský jazyk v úředním styku
 - b) právo na ochranu tradičních činností obživy
 - c) právo na sebeurčení
 - d) právo zakládat školy s výukou v jiném než většinové jazyce
 - e) práva k půdě a přírodnímu bohatství
 - f) právo na místní samosprávu.
6. Mohou být považována určitá zvýhodnění původních obyvatel (např. právo na výlučný výkon rybolovu na územích, která tradičně obývali) za porušení zásady nediskriminace?

Literatura

Sudre, F.: Mezinárodní a evropské právo lidských práv, Brno, Masarykova univerzita, 2. vydání, 1997.

Tomisová, M.: Sámové - původní národ nebo menšina?, Právník, 11/2004, s. 1133-1141

Mezinárodní dokumenty

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 169

<http://www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm>

Jiné

www.iwgia.org

Výklad Výboru pro lidská práva k čl. 27 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.